

Gosztonyi Péter

Szubjektív nézeteim Kádár Jánosról

1988-ban lett volna alkalmam személyesen szót váltani Kádár Jánossal. Ez az agg pártfőtitkár élete utolsó szakaszában, az állampárt MSZMP Munkácsy Mihály utcai Külügyi szállója éttermi részében történt volna. Közvetítő útján, spontán módon és így nem hivatalos helyen lett volna a találkozás. A történész számára kecsegtető lehetőséggel azonban – őszintén bevallom! – nem éltem. Hivatástudatom most az egyszerű, mintha hajótörést szenvedett volna. Ezerkilencszázötvenhat kortanúja gyözedelmeskedett bennem. A gyarló ember, aki ha az évtizedek múlásával és a történelmi háttérinformációk jobb megismerésével is 56 nemzeti drámája sötét fejezeteit esetleg ma már árnyaltabban tudja megérteni, mégis úgy érzi: vannak Kádárnál mozzanatok, amelyekre még 1991-ben sincs mentség, nincs történelmi felmentés!

Kádár János 1956. november elsejei – a mai napig titoktól övezett – cselekedetét, *Nagy Imre* és a forradalom elárulását, egy későbbi objektív történetírás meg fogja próbálni magyarázat tárgyává tenni. Higgadt érvek jönnek: az 1956-os nemzetközi helyzet, a szovjet birodalmi érdek, a nyugati – washingtoni – Kelet-Európával szembeni árulás, nem adott lehetőséget a forradalmi Magyarország kiválásához a Jaltában összeácsolt Táborból. Hruscsov a Kremlben ötödmagával dönthette el végsősoron a "magyar kérdést". Nagy hatalmak vezetői szájából ugyan mit számítanak a tegnapi ígéretnek? Reálpolitika van csak és hatalmi érdek! *Nagy Imre*? A "mi emberünk", Moszkvában neveltük. Ha szükségünk van rá, pattintunk ujjunkkal – azonnal csatlakozik hozzánk. Münnich a fontos és ez a – hogy is hívják? – Kádár, Tito marsall kegyeltje – hiszen nekünk (így Hruscsov) mindennél fontosabb a Békétábor egysége Pekingtől – Belgrádig. Legyen Münnich helyett Kádár a "főnök": úgy is az történik Magyarországon,

amit mi diktálunk. Konyev marsall novemberben három nap alatt "rendet csinál" a magyaroknál! Az október 31-i raporrron ezt ígérte. S miért kételkedünk szavában? A dicsőséges Vörös Hadsereg, mint macska az egeret – így tovább Hruscsov – eszi majd meg a magyar *lázadókat* ("Mjátezs": lázadás. Így hívta a szovjet sajtó az 1956-os "magyarországi ellenforradalmat").

Most már csak szervezési kérdések adtak problémát. Andropov szólt *Apró Antalnak* a Parlament lépcsőjén november 1-én 11 órakor, hogy hívja Münnichet a Bajza utcai követségre. Münnich (ez az ős-komintern ügynök, a szovjetek "barátja" testestől-lelkestől), 14 órakor a szovjet nagykövet íróasztala előtt nyugtázta a moszkvai ukázt, majd visszahajtott a Parlamentbe, hogy "sétakocsizásra" hívja meg Kádárt, akit a szovjetek az új "Gauléitermek" kívántak. Ezzel kezdődött meg Kádár János kálváriajárása. Bajza utca, csepeli szovjet bázis, repülőút Kárpátaljára – egyesek szerint Moszkvába –, ahol Brezsnyev

és Szuszlov vették kezelésbe. Mit ígértek neki, mivel fenyegették meg, mi adta meg számára a végső döntést, hogy vállalja a magyarsággal szembeni *árulást* – nem tudjuk. Csak annyit: november 4-én Kádár újra Magyarországon volt. Szovjet helikopter hozta őt és Szuszlovot a helyi repülőtérrel a szolnoki szovjet kaszárnya udvarába. Híveinek 1989 áprilisában, a Fehér Házban tartott utolsó pártértekezletén (ott, ahol azt a zavaros beszédet mondta el) erről ilyen félmondatokat mondott. "Tudják, amikor engem a szovjetek november 4-én a Szolnokon *szabadon engedtek...*" (Vagyis: fogolynak érezte magát "barátai" őrzetében).

De ezek részletek. A lényeg. Ha fenntartásokkal is, de elvállalta a forradalmi Magyarországgal szembeni szovjet helytartói szerepet. S álmában nem hitte, hogy ezen munkakör ellátása micsoda kísérvjelenségekkel jár. A szovjetek meg voltak győződve arról, hogy a Nyugat asszisztálása mellett, *hetek* alatt politikai konszolidációt teremtenek az ellenük – természetesen imperialista uszítás következtében – kitört lázadáson. "Mindenről" jóelőre történt gondoskodás. Ebben a szovjetek nagymesterek voltak. Nagy Imrét híveivel együtt becsalták a jugoszláv követségre, ahol a szerencsétlenek saját magukat izolálták a politikától. A magyar hadsereg vezérkarát hamis ígérettel és a nemzetközi törvények semmibevevésével Tökölön – tárgyalás ürügyén, amit ők kezdeményeztek – lefoglalták, a *népet* – "az istenadta népet", amelyet, úgy hitték, szabadon befolyásolnak – mindenféle maszlaggal, ígéretekkel (személygépkocsigyártás lesz Magyarországon, ingyen ki lehet váltani a "zaciból" az oda berakott ágy- és ruhaneműt, "majd" lehet később Nyugatra is utazni; elmennek tőlünk később a szovjet katonák, stb.) magukhoz édesgethetik. *Tévedtek*. A "nép legjobbainak", a "munkásosztály élcsapatának", a kommunistáknak most megint nem volt fogalma az igazi népi gondolkodásról.

Kádár és hattagú politikai klikkjének (a "Forradalmi Munkás Paraszt Kormány" elnevezésű asztaltársaság) 1956 novemberétől több hónapos kemény passzív ellenállással kellett számolnia. Konyev marsall katonái túlerejükkel ugyan kicsavarták a fegyvert a "lázadók" kezéből, de a rezisztenciát nem törték meg. Az értelmiség legjava, az írók és művészek és maga a munkás-"osztály", olyan vezetőikkel, mint *Bali Sándor* és *Rácz Sándor* (hogy csak két nevet említsek) állták a sarat még 1957 első negyedében is Kádárék, az oroszok és a rossz emlékű párt "hadsereg", a janicsár had, a "puffajkásokkal" szemben.

Nagy Imre undorral utasított vissza minden közeledést az oroszokhoz és a júdás Kádárhoz. Pedig tudta, hogy ezzel golgotajárása – és az út a bitóhoz – kezdetét vette. Kádár mellett most már csak a régi Rákosi-hívők, illetve a moszkvai káderek és a BM válogatott vezetőgárdája, a forradalom alatt szégyenteljesen szétfutott AVH-s tisztek tartottak ki. Kádár Jánosnak sikerült valóban 1957-ben a Nagy Magyar Egységet (mindaddig egy fikció) megvalósítani. Maga ellen. És politikája ellen. Nem volt Magyarországon ezidőben gyűlöltebb ember mint Kádár – esetleg még *Buci Gyuri*, a renegát *Marosán György*, akinek édesanyja – Marosán saját elbeszélése szerint – összecsapta kezeit és sírva fakadt, amikor a rádióból értesült, hogy fiából Kádár mellett miniszter lett. – "Szegény Magyarországnak", mondotta a becsületes munkásasszony, aki aztán igazán ismerhette munkakerülő pékfiát.

Kádár – ma már tudjuk – Moszkvában 1957 márciusában megkötötte a szovjetekkel az új hűbéri szerződést. Hogy Rákosi visszatérését a hatalomba mindenképpen megakadályozza, a szovjetek minden követelését teljesítette. És ennél is többet. Most lett aztán igazán szovjet gyarmat Magyarország! (lásd 1957. május 27-i magyar-szovjet katonai szerződés).

Rendhagyó leszek és szubjektív. Nem felejtem el és bizonyos mértékig elismerem, hogy Kádár János három évtizedes helytartóskodása alatt Magyarországon bizonyos népszerűsége tette szert. Hogy Nyugaton is – azt csak regisztrálok és nem kommentálok. A nyugati médiák naív "kelet-képe" – hogy elegánsan fejezzem ki magam -, az ostobaság határát súrolta. Nekik már az is pozitívum, ha a Vörös Vezetőnek – lám! – két szeme és egy orra van, s tárgyalás közben emberi szükségletét végezni a WC-be megy. Szóval: volt idő, amikor Magyarország tényleg a "béketábor" legvidámabb barakkja lett (*barakkja!*), és Magyarországon megvalósult a "gulyáskommunizmus". Vagyis egy "kommunista aranykor", egy 12 éves gazdasági fellendülés, amire a ma már nyugdíjban élő kádárista vezetők a maguk részéről még büszkéek is. Megkérdezőm közülük az egyik legértelmesebbet (és számomra a legszimpatikusabbat), magánbeszélgetésen elmondta: a hatvanas évek második felétől számítja az "aranykort". Igen ám, vettem ellen, ha "aranykor" lehetett ez a többi európai (szürke és kietlen) népi demokráciák fejlődéséhez viszonyítva, de hadd szabadjon Magyarország felemelkedésének mércéjét a szomszédos Ausztriához viszonyítani. Tudja-e Ön, hogy 1968-tól kezdve milyen iramú volt az osztrák gazdasági és politikai fejlődés, amelynek alapítétele mégiscsak a liberális gazdaság és az 1955-ben kivívott függetlenség volt?! Mire beszélgetőpartnerem csak a vállát vonhatta meg: "Uram, Jaltában minket úgy-e a Keletnek osztottak ki..." Amire viszont én maradtam adós a válasszal.

Ami azonban a kádári "Aranykorszakot" illeti, említsük itt meg, hogy mindezt a Munkás-Paraszt-Forradalmi Kormány nem saját erejéből, hanem nyugati kölcsönök segítségével (és elherdálásával) hozta létre. Olyan kölcsönöket vettek fel az ország terhére, amelyeknek visszafizetésére nem is gondoltak, hiszen a hatvanas évek kommunista központi

vezetőségének agyában még feszesen ült az ideológiai alaptétel: a kapitalista világ a végórát éli. Őt, esetleg tíz esztendő és aztán ott is győz a proletárforradalom. "Lóttek" a konsternek világának. Javukra monható, bizonyos válságjelek a Fehér Ház lakóinak ideológiáját erősíthette: a párizsi diákbarrakádok (1968); olajválság (1973) a Portugáliai "Szekfű forradalom", Kuba délamerikai sikerei... Aztán mégsem úgy történtek a dolgok, ahogy azt Brezsnyevék elvárták volna. A bolsevik dogma a kapitalista világ végzetes válságáról Andersen meséjévé vált. 1975 után – a többi népi demokráciák uszályában – a Kádár rezsim is megindult a gazdasági lejtőn. Az agónia tíz évig tartott. Amíg nem Gorbacsov lett a "főnök" a Birodalomban. Aki megszüntette a Nagy Testvér támogató adományait és arra intette kelet-európai partnereit, hogy itt az idő, álljanak ki ők egyenest az elkövetett hibákért. További támogatás nincs. Páncélosok sem állnak már rendelkezésre a helyi hatalom megvédésére. A Birodalom szegény. Az elvtársak nézzék, hogy birkóznak meg maguk a problémákkal...

1988/89-re beérett a magyar kommunisták csődje: a totális gazdasági, politikai és etikai válság! Miként 1919 júliusa végén – épp olyan "hőstelenül", szegénységben és gyaláztatban végződött a Rákosi-Kádár féle diktatúra Magyarországon.

Kádár János – Isten malmait lassan, de *örölnék!* – szerencsénkre megérte rezsimje pusztulását. Még azt is, hogy Nagy Imrét és hősi társait a nép és a társadalom ünnepélyesen rehabilitálja. Egyes hívei szerették volna a Hősök-téri 1989. június 16-i Nagy-temetés TV által is közölt képeitől Kádárt tehermentesíteni. Azt ajánlották neki, aki akkor már "nyugdíjas pártmunkás"-ként tengette napjait, utazzon Prágába vagy Havannába, ahol ezidőben még "igazi" kommunizmus honolt. Kádár, önmarcangolóan, leintette "tanácsadóit". Maradt Pesten. Bezárkózott

rózsadombi villájába és leeresztett zsalus ablakok mögött – úgy mondják – végignézte egyik áldozatának, Nagy Imrének Hősök-téri ünnepélyes végtisztességét. Nem sokkal rá kórházba került és még július folyamán meghalt.

En egy könnyeseppet sem ejtettem halála hírére! A politikus Kádárnak – annyi évtized nem könnyű kormányzási módozatai után talán tudtam volna – történészként – felmentéssel szolgálni. A gyilkos Kádárnak – nem és SOHA! Mert Kádár János uralmához majd félszáz fiatal szabadságharcos kivégzése tapad. Ferenc József, Horthy, Szálasi és az 1945 utáni Magyar Köztársaság népbírói nem küldtek annyi magyart *összesen* a bitóra, mint a Kádár-Münnich-Marosán klikk tette azt 1956 december közepétől 1961-ig! *S itt a felelősség egyértelműen Kádár Jánosé.* Akinek módja lett volna – ha akarata, ha bátorsága, ha magyarsága erre sarkallta volna! – *megakadályozni* a "magyar" csekkisták (Rajnai, Kardos, Hollós – folytassam?) – *véres* és hosszú bosszúhadjáratait – a szabadságharcosok ellen.

A legutóbbi időkben alkalmam volt magyarországi belügyi és más hasonló jellegű levéltárakban kutatni. Nyomozati jegyzőkönyvek kerültek előm 1957-től 1960-ig. Szomorú, tragikus embersorsok homlottak ki előttem a papírokon. Fiatal munkásembereke, akiket a népi demokrácia nevelt és akik most a népi demokrácia tömlőceiben saját bőrükön tanulták meg mi is a "szocialista humanizmus", ez az ázsiai típusú, saját politikai elveit is megtapasztaló frazeológiai gyakorlat. A munkásosztály "élesapata"-nak "vasökle" munkásfiatalokat juttatott a bitóra. A Széna téri, az Újpesti, a Tompa utcai, a Schmidt kastélybeli, a Corvin közű, a csepeli, stb. felkelőcsoportok lefogottjai és kihallgatottjai 80 százalékban 20 és 27 év közötti fiatal volt. Köztük túlnyomó többségében kétezri munkás emberek. Tízezrek kerültek Kádár börtöneibe – jöreszt

mondvacsinált vádak alapján vagy olyan ügyekért, amelyekért Kádár János "ünnepélyes" november 4-e utáni ígérete értelmében "kegyelem" járt volna. Hiszen ama híres-nevezetes szolnoki kormányprogramban, a "Forradalmi-Munkás-Paraszt-Kormány november 4-i Szózatában, a harmadik pontban mindjárt ott állt az *Ígélet*: A kormány nem fogja eltűnti, hogy a dolgozókat, akik az 1956. október 23-át követő népmozgalomban valamely vonatkozásban is résztvettek, rendőri szervek bármilyen oknál fogva zaklassák, üldözzék...

Szép ígélet, nemde?

Csakhogy Kádár János fütyült erre az egészre. És ezzel a magatartásával *bitófuérdőt* ültetett Magyarországon.

Az 1956-ot követő megtorlások "vérbosszú" jellegűek voltak. Párthű jogászok (pár nevet azért felsorolok, ne menjenek feledésbe: *Vida Ferenc, Domonkos József, Neszvál Ferenc, Grätz Endre, Gyepes István*) 1956 december közepétől 1961 őszéig hivatalos adatok szerint 22 000 személyt juttattak börtönbe. A bitóra kb. 500 embert küldtek, köztük tíz fiatal lányt. A legidősebb kivégzett 1894-ben, a legfiatalabb 1941-ben született. Még 1961 őszén is akasztottak Budapesten 56-ért.

S minderről Kádár János nem tudott?

K. András, aki 1990-ben egy Kádár életrajzot jelentetett meg, s akinek alkalmá volt még az agg és a szenilitás határán mozgó volt pártfőtitkarral 1989 elején hosszabban elbeszélgetni (elvtársi alapon), elmondta: Kádár nem szerette a Belügyet. 1957 elején ottani látogatása során megdöbbenve tapasztalta, hogy szembe vele, az előadóval, az első sorban, ugyanazon belügyesek ültek, akik 1951 és 1952-ben őt kínozták meg. Így nem is ment sokáig a belügy környékére, a belügy "napi munkájával" nem sokat törődött. Csak 1962-ben szánta rá magát a BM "úszogatására". Igen későn – mert addigra a magyar csekkisták

a "piszkos munkát" már elvégezték. Kéjjel és nagy odaadással.

Míndez Kádár bűnét a kivégzett, meghurcolt szabadságharcosok ügyében nem kisebbíti. Ő volt az ország felelős vezetője (már-mint a szovjetek szemében); ő intézkedhetett volna a büntetések mértékéről és egyáltalában – ismerve a "céget", hiszen ő maga is foglya volt az intézménynek – gondját viselhette volna "jó János királyként" a vasrács mögé került osztályos társainak – annál is inkább, hiszen 1956. november 1-ig Kádár maga is, mint Nagy Imre híve, 1956 eszméinek hűségese követőjeként adta ki magát.

Nem tette. Az 1963. március 21-i nagy amnesztiát is csak fogsíkorgatva írta alá. Nem saját jószántából. Szovjet nyomásra, egy szovjet-amerikai "deal" megkönnyítése érdekében. (Erről külön írunk még egyszer.) S a "nagy amnesztiá" után is elűzte, hogy még százak maradjanak a börtönökben – rablógylkosoknak nem jár amnesztiá, intették le azokat a nyugati érdeklődőket, akik ez ellen kifogással éltek. Persze: a Kádár-féle "bolsik" számára rablógylkos volt az a fiatal szabadságharcos, aki az 1956-os harcok során közértes borosüvegből benzinpalackot csinált, ezzel a "Molotov-Coctailal" harcolt az intervenciós páncélosok ellen és utána elvette a halot ellenfél fegyvereit. Tudunk fiatalokról (Puchert János, Dalmadi Jenő, stb.), akiket Kádár börtöneiből – mivel "kegyelemből" csak 15 évre ítéltek el őket – a hetvenes évek elején engedték ki!

És akiket szabadlábra helyeztek – amnesztiával vagy anélkül -, azok "szabadlábon" is a népköztársaság "páriái" maradtak: harmadrendű, megtúrt állampolgárok. Szakmai képességeiktől függetlenül évtizedekig csak alantas munkákat végezhettek. Bányába, útépítésre "delegálta" őket a párt. Jogászok még harmadrendű vidéki TSZCS jogtanácsosi állásait sem foglalhatták el! Lefokozott néphadseregbeli törzstisztek (Ambrus Örnagy

pl. Mosonmagyaróvárról) kocsikísérőként tengette évtizedeken keresztül életét és megrokknva került nyugdíjba. A gyerekeik nem járhattak egyetemekre; lakáskülföldi utazást csak kivételes helyzetben kaphattak. A népi demokrácia börtöneiből szabadultak külföldi utakra nem jelentkeztek. Még a nyolcvanas években is "kegy" volt, ha engedték őket a volt Felvidékre, Szlovákiába utazni. Vagyis: "Kuss" volt a nevük az országban! Kölesey Himnuszának sorai jutnak eszembe: "Bújt az Üldözött, s felé Kard nyúl barlangjában: Szerte nézett, nem lelé Honját a hazában..."

Míndezekről Kádár János tudott! Vagy ha nem tudott, akkor "jó János királyunk" már a hetvenes évek elején szén volt.

Büszke vagyok, hogy amikor a hetvenes évek második felében Nyugaton "divat" lett Kádár Jánosról esupa jót írni, benne a "sikeres" politikust "felfedezni", a Willy Brandt-féle individuumokkal való barátságát (és a többiekét) fitogtatni, akkor én sem németül, sem magyarul nem álltam be a hozsannát hirdető cikkírók közé...

Kádár János számomra – haláláig – 1956 forradalma és szabadságharc kiskatonáinak, a "pesti srácoknak" (hogy Pongráz Gergelyt idézzem), illetve a forradalom kommunista és nem kommunista vezetőinek hőhéra volt és marad. Olyan személy, aki pozíciójából adódóan és különleges helyzetben Moszkva vonatkozásában – ha akarta volna – megakadályozhatta volna a belügyesek és az "igazságszolgáltató" apparátus vérengzését. *Ahogy 1968 után Husák is megtette Csehszlovákiában.* Kádár számára azonban csak az ideológia volt a fontos. És a hatalom gyakorlása. Nem hiszem, hogy olvasta volna Haynau császári-királyi tábornak 1849 augusztusában Radetzky marsallhoz írt levelét, amelyben az akkori szabadságharc idegen származású hóhéra azt írta itáliai atyai barátjának, az agg marsallnak: "Úgy rendet teremtek én itt, hogy a rebellis magyarok 100

évig nem memek a császári Ház ellen kezét emelni!” Kádár is valami ilyesmit csinált 1957 után Magyarországon – csak akkor az “Udvar” nem Bécsben, hanem Moszkvában székel.

Ezért is örülök utólag, hogy ama 1988-as márciusi napfényes budapesti délutánon, ott a párt Külügyi Szállója éttermében, elhessegettem magamtól a lehetőséget, hogy szembeálljak Kádár Jánossal, Kádárral, aki az étte-

rem Andrássy útra nyíló különszobájában egymagában fogyasztotta el ebédjét, s ahová B.J. invitált volna be. Mert ha vendéglátóm bemutatott volna a párt főtitkárának – mint “külföldről hazalátogatott neves történészt” – kézfogása elől nem húzódtam volna el. És Nagy Imre. *Angyal István, Földes Gábor, Maléter Pál, Mecséri János* vagy *Szilágyi József* “gyilkosával” kezét szorítani? – Nem, ezt nem vállaltam!

